

УДК 34.346

Надія Вознюк,аспірантка кафедри правового регулювання економіки
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

ТРЕТЕЙСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ РЕФОРМУВАННЯ

У статті розглядається правове регулювання та застосування принципу третейського самоврядування у практичній діяльності вітчизняних недержавних судів. Звертається увага на значну кількість недоліків під час реалізації даного принципу. Наводяться пропозиції щодо вдосконалення норм чинного законодавства з питань реалізації третейського самоврядування.

Ключові слова: третейське самоврядування, Третейська палата України, Всеукраїнський з'їзд третейських судів.

Громадянське суспільство являє собою соціальний, економічний і культурний простір, в якому взаємодіють вільні суб'єкти, реалізуючи приватні інтереси і здійснюючи індивідуальний вибір. Цей інститут є важливою складовою демократичного режиму, існує незалежно від політичної системи, створює умови для соціальної стабільності та національної безпеки у державі.

Головними ознаками, які характеризують громадянське суспільство в сучасній Україні, є розвиненість його інститутів (різноманітних об'єднань громадян і засобів масової інформації) та рівень громадської активності населення [1].

Існування та реальне застосування третейського судочинства впливає на формування ідей громадянського суспільства. Розвиток даного альтернативного способу вирішення спорів є необхідною умовою створення ефективної системи вільного та самостійного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних суб'єктивних прав, свобод чи інтересів фізичних та юридичних осіб.

Кількість спорів, що передаються на розгляд до третейського суду, постійно збільшується. За даними Державної реєстраційної служби України, починаючи з 2004 р., на сьогоднішній день зареєстровано 69 постійно діючих третейських судів [2]. Третейське самоврядування є одним з багатьох факторів, що впливає на ступінь розвитку даного недержавного

інституту. Аналіз цього принципу, реальне функціонування якого має вагомий вплив на третейське судочинство, є досить актуальним. Узгоджена внутрішня діяльність, тобто самоорганізація третейських судів, створює плацдарм для успішного існування недержавних судів.

Метою цієї статті є дослідження та вироблення пропозицій щодо підвищення ефективності застосування принципу самоврядування третейських судів у практичній діяльності вітчизняних третейських судів.

Принцип самоврядування третейських судів закріплено у Законі України «Про третейські суди» [3], йому відведено розділ VIII з назвою «Третейське самоврядування», який включає в себе тільки дві статті. Хоча включення принципу самоврядування є передумовою для поширення демократичних засад у діяльності третейських судів, але практичне використання цієї форми самоорганізації свідчить про недосконалість правового регулювання даного питання.

На законодавчому рівні не встановлено визначення терміна «третейське самоврядування». Згідно із Законом органи третейського самоврядування утворюються для представництва та захисту інтересів третейських судів постійно діючих третейських судів [4].

Конституційний Суд України в Рішенні від 10.01.2008 р. № 1-рп/2008 зазначив, що, аналізуючи положення Кон-

ституції України, а також оспорювані положення Закону, дійшов такого висновку: третейське самоврядування є формою громадського самоврядування, тоді як громадські організації є формою добровільних громадських формувань. Відмінності цих правових інститутів обумовлені особливостями законодавчого закріплення порядку утворення, системи, повноважень тощо органів третейського самоврядування та громадських організацій. Третейське самоврядування не є тотожним суддівському самоврядуванню, оскільки третейські суди не входять до системи судів загальної юрисдикції, а третейські судді не наділені статусом професійних суддів. Третейське самоврядування як одна з форм громадського самоврядування слугує самоорганізації третейських суддів постійно діючих третейських судів, тоді як суддівське самоврядування належить до системи конституційного устрою держави [5].

Третейське самоврядування — це самостійне колективне вирішення третейськими суддями питань внутрішньої діяльності постійно діючих третейських судів [6].

Отже, третейське самоврядування є формою громадського самоврядування, колективне управління внутрішньою діяльністю постійно діючих третейських судів, яке утворюється з метою представництва та захисту інтересів третейських суддів.

Вищим органом третейського самоврядування є Всеукраїнський з'їзд третейських суддів. Всеукраїнський з'їзд третейських суддів обирає Третейську палату України. Третейська палата України є постійно діючим органом третейського самоврядування, який представляє та захищає соціальні і професійні права та інтереси третейських суддів і третейських судів, здійснює методичну та видавничу роботу, аналізує практику правозастосування третейських судів і здійснює інші повноваження, визначені вищим органом третейського самоврядування [7].

На сьогоднішній день третейське самоврядування перебуває в досить складній ситуації, яка характеризується невизначеністю в організації і роботі цього інституту. 23.12.2011 р. відбулася спроба

провести Всеукраїнський з'їзд третейських суддів, на якому було обрано Голову Третейської палати України. Проте цей захід був скликаний з порушенням процедури, без запрошення всіх третейських суддів, та не зібрав достатньої для з'їзду аудиторії. Всеукраїнським з'їздом третейських суддів, який відбувався 16.03.2012 р. збори третейських суддів, які відбулися 23.12.2011 р., було визнано такими, що не мають статусу третього Всеукраїнського з'їзду третейських суддів, з причини недотримання процедури скликання з'їзду. Всі рішення, які були прийняті на зазначених зборах, визнано такими, що не є рішеннями Всеукраїнського з'їзду третейських суддів.

Рішенням Деснянського районного суду м. Києва від 08.05.2012 р. було задоволено позов у справі про визнання протиправними дій та визнання недійсним рішення третього Всеукраїнського з'їзду третейських суддів від 23.12.2011 р. Було визнано протиправними дії Організаційного комітету щодо організації та проведення третього Всеукраїнського з'їзду третейських суддів від 23.12.2011 р., було визнано неправомірним проведення даного з'їзду та визнано недійсним його рішення. Не погоджуючись з рішенням суду, було подано апеляційну скаргу з проханням скасувати рішення Деснянського районного суду м. Києва від 08.05.2012 р. З причини недотримання процедур призначення з'їзду, передбачених Законом України «Про третейські суди» та Положення про Третейську палату України, 05.07.2012 р., колегія суддів Судової палати з розгляду цивільних справ Апеляційного суду м. Києва рішення Деснянського районного суду м. Києва від 08.05.2012 р. залишила без змін [8].

Наявність таких фактів свідчить про відсутність єдності третейських суддів та про значні складнощі в практичній реалізації третейського самоврядування.

Для подолання існуючої ситуації потрібно чітко визначити правовий статус органу самоврядування шляхом внесення змін до чинного Закону «Про третейські суди». Так, згідно із Законом Третейська палата України не є юридичною особою. Хоча відповідно до Положення про Третейську палату України, що було

затверджено першим Всеукраїнським з'їздом третейських суддів від 16.09.2005 р., Третейська палата України є самоврядною, представницькою, неприбутковою організацією, має статус юридичної особи, власну печатку, штамп, символіку, зразки яких затверджуються Президією Третейської палати України [9]. Тільки на третьому легальному Всеукраїнському з'їзді третейських суддів було внесено зміни з метою приведення Положення у відповідність до Закону. Третейське самоврядування є формою громадського самоврядування, але Третейській палаті України не притаманні риси громадської організації, це не дає змоги віднести її до добровільного громадського формування. Вирішити це питання можна шляхом закріплення на законодавчому рівні за Третейською палатою України статусу юридичної особи та конкретніше передбачити межі її компетенції. Доцільно встановити вимоги для членів Президії Третейської палати України шляхом внесення змін до Положення про Третейську палату України. Даний виконавчий орган створюється з метою оперативного прийняття рішень для досягнення цілей та завдань Третейської палати України. Президія Третейської палати України є важливим структурним елементом постійно діючого органу третейського самоврядування з широким колом повноважень, тому питання формування персонального складу повинно бути детально урегульованим.

Для належного розвитку такого демократичного механізму як третейське самоврядування необхідно збільшити кількість просвітницьких заходів з метою поширення інформації про альтернативні суди. Це можливо здійснити тільки шляхом реальної активності Третейської палати України, об'єднанням зусиль зацікавлених третейських суддів. Наступним кроком після досконалого правового врегулювання третейського самоврядування має бути надання Третейській палаті України повноваження погоджувати законопроекти щодо регулювання діяльності третейських судів під час їх підготовки. Це положення дозволить приймати нормативно-правові акти, спираючись на практику реалізації третейського судочинства та надасть змогу Третейській палаті України впливати на діяльність третейських судів.

На жаль, сьогодні дані суди є неорганізованими, фактично не діє Третейська палата України, відсутня належна кількість просвітницьких заходів. Для успішного розвитку третейського судочинства, що є важливим елементом громадянського суспільства, потрібні спільні та розумні дії законотворців, органів державного судочинства та професійних гравців юридичного ринку, насамперед, адвокатів, юристів, громадських об'єднань. Підтримка громадянського суспільства є обов'язком держав, які вважають себе демократичними.

ПРИМІТКИ

1. Громадянське суспільство в Україні: основні характеристики [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.uceps.org/ukr/article.php?news_id=320.
2. Реєстр постійно діючих третейських судів [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.drsv.gov.ua/show/205>.
3. Закон України від 11.05.2004 р. «Про третейські суди» // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 35. — Ст. 412.
4. Там само.
5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців сьомого, одинадцятого статті 2, статті 3, пункту 9 статті 4 та розділу VIII «Третейське самоврядування» Закону України «Про третейські суди» (справа про завдання третейського суду) // Вісник Конституційного Суду України. — 2008. — № 1. — Ст. 37.
6. Самохвалов В. П. Третейське самоврядування [Електронний ресурс] / В. П. Самохвалов. — Режим доступу : <http://www.t-syd.org.ua/uk/links/24.html>.
7. Закон України від 11.05.2004 р. «Про третейські суди» // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 35. — Ст. 412.
8. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/25385908>.

9. Положення про Третейську палату України від 16.09.2005 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://uazakon.com/document/fpart_38/idx38994.htm

Вознюк Надежда. Третейское самоуправление в Украине: проблемы и предложения реформирования.

В статье рассматривается правовое регулирование и применение принципа третейского самоуправления в практической деятельности отечественных негосударственных судов. Автор обращает внимание на значительное количество недостатков при реализации данного принципа. Приводятся предложения, касающиеся совершенствования норм действующего законодательства по вопросам реализации третейского самоуправления.

Ключевые слова: третейское самоуправление, Третейская палата Украины, Всеукраинский съезд третейских судей.

Vozniuk Nadia. The self-government arbitration in Ukraine: problems and reform proposals.

The article deals with the legal regulations and application of the self-government arbitration principle in practice of the non-domestic courts. The author draws attention to the significant number of limitations in the implementation of this principle. There are given the proposals concerning the improvement of the current legislation on the implementation of the arbitration authorities.

Key words: the self-government arbitration, the Arbitration Chamber of Ukraine, Ukrainian Congress of arbitrators.